

Розділ 5

УКРАЇНА І СВІТ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

УДК 94:39(=161.2)(1-194)«1945/1969»

Олена ПОДОБЄД
(м. Київ)

Святкування Дня державності зарубіжними українцями (друга половина 1940-х – 1960-ті рр.)

У статті проаналізовано святкові заходи зарубіжних українців та урядів США і Канади з нагоди прийняття 22 січня 1918 р. IV Універсалу. Встановлено, що переміщені особи та біженці з України у Західній Німеччині, українські емігранти та діаспора в США та Канаді святкували 22 січня як День незалежності та Свято державності. Доведено, що 22 січня стало важливим консолідуючим святом, засобом збереження історичної пам'яті українського народу

Ключові слова: День незалежності, День державності, IV Універсал, зарубіжні українці, Західна Німеччина, США, Канада.

The article analyzes the festive events of foreign Ukrainians and the governments of the United States and Canada on the occasion of the adoption on January 22, 1918 of the Universal IV. It has been established that displaced persons and refugees from Ukraine in West Germany, Ukrainian emigrants and the diaspora in the United States and Canada celebrated January 22 as Independence Day and Statehood Day. It has been proved that January 22 has become an important consolidating holiday, a means of preserving the historical memory of the Ukrainian people.

Key words: Independence Day, Statehood Day, Universal IV, foreign Ukrainians, West Germany, USA, Canada.

Постановка проблеми. «Народе України! Твоєю силою, волею, словом стала на Землі українській вільна Народня Республіка. Справдилась колишня давня мрія батьків твоїх, – борців за вольности і права трудящих». Ці рядки з документу, ухваленого в Києві на засіданні Української Центральної Ради понад 100 років тому, 22 (09) січня 1918 року. IV Універсалом було проголошено незалежність Української Народної Республіки. Саме 22 січня 1918 р. вперше у ХХ ст. було проголошено українську незалежність. Тому мають слушність історики, які відзначають, що 24 серпня 1991 р. відбулося відновлення державної незалежності України.

Проголошення першої незалежності в 1918 р. стало важливою подією в історії українського державотворення. Керівництво СРСР, до складу якого незабаром увійшла Україна, доклало зусиль, щоб українці «забули» документ, якої історичної ваги було прийнято 22 січня 1918 р. Однак увесь цей час про це пам'ятали українці у США, Канаді, Німеччині, Англії, Франції, Австралії.

Проблема святкування Дня державності зарубіжними українцями ще не перебувала в полі зору дослідників, що й зумовлює актуальність розвідки. Джерельну базу дослідження становлять матеріали архіву, української преси, що видавалася в США та Канаді, а також здійснені автором у 2020 р опитування переміщених осіб і біженців з України, які у другій половині 1940-х рр. перебували в Західній Німеччині.

Виклад основного матеріалу. Зарубіжні українці протягом не одного десятиліття святкували 22 січня як День незалежності, Свято державності. У другій половині 1940-х років в епоху ДіПі (англ. displaced person, DP; укр. переміщені особи) в українських школах у таборах переміщених осіб Західної Німеччини, 22 січня був святковим вихідним днем. У журналі обліку щоденного відвідування, як тоді казали «деннику», замість позначок про відвідування лаконічно зазначалося «свято» [3]. У цей день влаштовувалися різноманітні святкові заходи, в яких безпосередню участь брали школярі. Вони залишилися в пам'яті тодішніх учнів на довгі роки. Проводячи у 2020 році опитування серед колишніх ДіПі на запитання анкети «Чи відзначали ви в школі важливі у державотворчому сенсі свята та пам'ятні дати?», Валентин Забіяка (1933 р.н.) відповів: «[...] Незалежність, Т. Шевченко» [4, арк. 1], Л.О. (1933 р.н.): «Шевченка, 22-е січня, листопадовий Зрив, Крути і деякі інші» [6, арк. 2], а Л.З.О. (1935 р.н.) до цього переліку додала «Базар» [5, арк. 2].

22 січня в українських храмах у різних країнах Європи й Америки проводилися молебні. Громадсько-політичні діячі влаштовували мітинги, різні академії, на яких виступали з промовами знакові постаті епохи, зокрема й ті, хто брав безпосередню участь в подіях Української революції 1917-1921 рр., а також сенатори, мери міст. У такий спосіб українці привертали увагу громадськості, західного політикуму до становища колись незалежної України, поневоленої Радянським Союзом. Такі заходи сприяли збереженню історичної пам'яті українського народу та його консолідації.

Мер міста Чикаго (США) М. Г. Кеннеллі у своїй промові з нагоди Свята державності у 1955 р. відзначив прагнення українського народу до волі й висловив віру, що «в недалекому часі український народ буде святкувати свій День Незалежності як дійсність, а не тільки як спомин про щось втрачене в крутежі комуністичних злочинів» [1, с. 4]. Важливо, що очільник Чикаго у своїй доповіді звернув увагу присутніх не лише на боротьбу українського народу за кордоном, а й на території України, контрольованій радянською владою.

У цей святковий день українська діаспора влаштовувала концерти. У них брали участь провідні українські творчі колективи та окремі артисти. Приміром, у 1955 році в Торонто участь у святковому концерті взяли, зокрема, чоловічий хор сурма під диригуванням Юрія Головка, хор «Боян» під керівництвом Галини Голинської [1, с. 4]. Виручені під час таких концертів кошти спрямовували на матеріальну підтримку інвалідів українських визвольних змагань, їхніх вдів і сиріт, а також на видання англomовних наукових праць про Україну. Останнє становило важливий складник діяльності української еміграції з інформування світової громадськості про «українське питання», злочинну діяльність Кремля.

На початку 1965 р. мер Торонто (Канада) та губернатор штату Мінесота (США) підписали прокламацію про проголошення 22 січня Днем української незалежності. У 1960-х рр. 22 січня у Конгресі США можна було б назвати українським днем. У цей день початок роботи вищого законодавчого органу країни розпочинався молитвою, яку читали українські священники. У ній вони наголошували на тому, що незалежну Україну поглинув Радянський Союз, який з метою упокорення всіх незгодних застосував масові репресії. Як наслідок «колись медом і молоком текуча» Україна тепер «зруйнована, пограбована і закріпощена» [7, с. 9], – резюмував у 1967 р. заступник голови Консисторії Української православної церкви в США о. Т. Форостій.

Він же акцентував увагу на тому, що «коли б свобода Української Народної Республіки, здобута 49 років тому назад, була збережена, то сьогодні не було б проблеми комунізму на Сході Європи і світ не стояв би під загрозою, бо Вільна Україна була б на сторожі свободи своїх сусідів і в світі панував би спокій» [7, с. 9].

У молитвах українських священників висловлювалася вдячність керівництву США за підтримку ідеї відродження незалежної України й висловлювалася надія, що незабаром ворог буде переможений і Україна, як і інші країни поневолені СРСР, знову стане незалежною державою. Так, о. Б. Желехівський свою молитву у Сенаті 22 січня 1962 р. завершив такими словами: «Отче наш і Отче всіх народів! Ми молимося до Тебе, щоб українська нація в Бозі, і всі поневолені нації, діждались скорого відродження волі й зайняли своє повноправне місце між вільними народами світу, під широким покровом Твоєї всеохоплюючої любови й опіки. Амінь» [2, с.13].

Виступи у Конгресі США священників українських церков– православної та греко-католицької задавали тон. Далі сенатори і конгресмени у своїх доповідях порушували питання боротьби українського народу за створення своєї незалежної держави. Державні діячі ставили український народ в приклад іншим народам, які боролися проти радянської влади.

Висновки. Таким чином, 22 січня – прийняття IV Універсалу, за яким УНР проголошувалася незалежною державою, посідало важливе місце серед національних свят у календарі зарубіжних українців. У другій половині 1940-х рр. переміщені особи та біженці з України, що знайшли тимчасовий прихисток у Західній Німеччині, а також українські емігранти та діаспора в США та Канаді у наступні десятиліття святкували 22 січня як День незалежності та Свято державності. Розгортання «холодної війни» та набуття українцями Канади та США більшої ваги в громадсько-політичному житті приймаючих країн зумовили підтримку не лише на місцевому, а й на загальнодержавному рівнях «українського питання». День проголошення IV Універсалу та Акту соборності України поруч з Шевченківськими днями, Днем вшанування героїв Крут і жертв Базарської трагедії став важливим консолідуючим святом, засобом збереження історичної пам'яті українського народу.

Примітки

1. В роковини Незалежності і Соборности. Гомін України. Торонто. 1955. №6. С. 4.
2. День 22 січня в Конгресі США. Українське православне слово. Баунд-Брук. 1962. Ч. 2. С. 13.
3. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». Ф. 11. Оп. 1. Спр. 218. «Денник № 3 та фреквенції матурального курсу II-гої групи від 27 листопада 1946».
4. Особистий архів О.А. Подобєд. Анкета Валентина Забіяки (1933 р.н.).
5. Особистий архів О.А. Подобєд. Анкета Л. З. О. (1935 р.н.).
6. Особистий архів О.А. Подобєд. Анкета Л. О. (1933 р.н.).
7. Українські молитви в Конгресі США. Українське православне слово. Баунд-Брук. 1967. Ч. 3. С. 9-10.

УДК: 94:327.5(100) «19»

Володимир ГРАБІНСЬКИЙ
(м. Київ)

Ідеологія формування військово-промислового комплексу провідних держав світу на тлі загострення міжнародних відносин у другій половині ХХ ст.

Аналізуються ідеологічні засади формування військово-промислового комплексу провідних держав світу на тлі загострення міжнародних відносин у др. пол. ХХ ст. Зокрема, досліджується вплив зовнішніх обставин на внутрішню політику держави. Висвітлюється і соціальний аспект зазначеної проблеми.

Ключові слова: міжнародні відносини, військово-промисловий комплекс.

Науковий керівник: *Даниленко В. М.*, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, професор кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету НПУ імені М. П. Драгоманова.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження впливає з зовнішньополітичної ситуації, що склалася навколо територіальної цілісності України, проти якої було здійснено акт агресії з боку Російської Федерації, внаслідок чого в країні триває війна. Наявність потужного ВПК може суттєво вплинути на хід протистояння та зміцнити обороноздатність держави. Адже саме завдяки розвиненому військово-промислому комплексу країна може забезпечити потреби оборонних структур та виробляти достатню кількість сучасної зброї та оснащення. Дослідивши ідеологію і механізми формування ВПК провідних країн світу, ми зможемо розробити чітку стратегію модернізації та розвитку військово-промислового комплексу України.

Історіографія питання. Враховуючи специфіку зазначеного періоду, основний фокус нашого дослідження ми зосередимо на ідеології формування